

Fiskgjusen i Norrbotten - riksinventeringsart 2001

Ove Stefansson

Under 2001 var fiskgjusen riksinventeringsart i Sverige. En riksinventering är motiverad eftersom vi har en stor andel av det europeiska beståndet och därmed ett stort ansvar för att skydda och förvalta arten. I vissa områden har man konstaterat en nedgång och låg reproduktion, i andra har man inte sett några förändringar och i en del områden i södra Sverige anses arten ha ökat. Hur är förhållandena i Norrbottens län?

Fiskgjusen är en välkänd rovfågel hos folk i allmänhet och naturintresserade i synnerhet. Därför fanns det anledning att förvänta sig stort intresse för och gensvar på uppmaningen att rapportera observationer och iakttagelser. Men trots information och upprop om inventeringen i Fåglar i Norrbotten nr 2 och 3 2001, Svensk Jakt Nyheter 15 maj, NSD 26 juli samt i något fall lokal tidning är rapporterna mycket fåtaliga. NOF:s kontaktpersoner i kommunerna i har i de flesta fall själva inventerat eller fått uppgifterna genom personliga kontakter. Kontrollerna av fiskgjusebon har gjorts av 46 personer som rapporterat resultatet till kontaktpersonen i kommunen eller till länsansvarig.

Holm (1970) skriver om fiskgjusen; "Häckar tämligen allmänt-sparsamt från inre skärgården genom kustlandet och inlandet ända upp i fjällbjörkskogarna, där den väl i regel torde bo i en av de få kvarvarande tallarna." och "Glädjande nog synes fiskgjusen vidmakthålla sin numerär som häckfågel inom länet och har ej minskat i antal på senare tid, åtminstone i kustlandet."

Österlöf (1973) redovisar 28-30 rapporterade häckningar i Norrbotten (landskapet 19, lappmarkerna 9-11) vid SOF:s riksinventering 1971.

I Sveriges Fåglar SOF (1990) uppger lrk BD att det fanns 340-400 par i Norrbottens län under senare delen av 1980-talet.

Inventeringen 2001

Inventeringsaktiviteten har varit låg liksom besöksfrekvensen vid kända bon. Det är lätt att avgöra om en häckning varit framgångsrik medan det är mycket svårt för att inte säga omöjligt att från marken avgöra hur många ungar som finns i ett bo. När föräldrafågeln varnar trycker ungarna i boet och visar sig inte förrän kusten är klar. För att säkert kunna bestämma antalet ungar måste man klättra upp i eller stå högre än boet. Härav följer att rapporterna om enskilda bon och resultatet i dessa har varit ofullständiga. Det är förvånande att bara en handfull jägare rapporterat om fiskgjusar, trots upprop i Svensk Jakt Nyheter. I ett fall rapporterade två jägare samma bo, ett mycket välkänt bo i Bodens kommun. Ett rapporterat bo där man sett fiskrester på marken visade sig vara ett duvhöksbo. Orsaken till den dåliga rapporteringen lämnar jag öppen för egen tolkning.

Ett fåtal observationer av enbart fiskande eller överflygande fiskgjusar har rapporterats men bara i något fall har observationerna kunnat sammankopplas med känt revir/bo i området.

Fiskgjusens förekomst, reproduktion och situation i länet är svår att bedöma med ledning av de rapporter som inkommit, särskilt gäller detta inlandet och kustkommunernas inre delar där rapporterna är mycket sporadiska. I länets kustnära delar är kunskapen om fiskgjusebon sedan tidigare förhållandevis god, men även inom detta område finns tyvärr flera tidigare kända revir och bon som inte kontrollerats eller rapporterats.

Resultat

Resultatet av inkomna rapporter har sammanställts kommunvis. Resultatet mellan kommunerna skall inte jämföras. Kustkommunerna är i förhållande till lappmarkskommunerna och Pajala kommun små till ytan och i huvudsak väl inventerade av ornitologer.

Inventeringen 2001 resulterade i 135 rapporterade/kända revir, varav 88 kontrollerats. I dessa påträffades 60 häckande par. Antalet häckningar omfattar även rapporter om "trolig häckning" eller "varnande fiskgjuse" vid bo.

Bedömning av beståndets storlek

Uppskattningen av beståndsstorleken är inte baserad på kunskap om fiskevatten eller andra förutsättningar för fiskgjusarna i okända marker utan skall ses som en enkel översikt av beståndets beräknade storlek i Norrbottens län.

Trots att fiskgjusen bygger boet främst i toppen av stora träd, oftast fristående tallar och trots att häckande gjusar flyger omkring och varnar kring boet, finns mycket stora områden i länet varifrån det helt saknas uppgifter om fiskgjusar. Antalet revir/par kan inte relateras till ytan utan mer till tillgången på lämpliga fiskevatten. I trakter med gott om grunda sjöar och vattendrag med god tillgång till vårlekande gädda, abborre och karpfiskar är förutsättningarna optimala för fiskgjusar att

under våren etablera revir och bygga bon, förutsatt att där finns lämpliga boträd. Fiskgjusar kan ibland häcka nära varandra, särskilt om det finns goda fiskevatten och passande boträd i omgivningen.

Populationen har sin största täthet i de kustnära kommunerna, troligen ca 1/3 av länets bestånd. Fördelat mellan landskapet Norrbotten/länets lappmarker blir fördelningen ca 55/45 %.

Uppskattningen av 325 fiskgjusevir/par i Norrbotten är lägre än lrk:s BD uppskattning i slutet av 1980-talet (340-400 par). I mitten av 1990-talet beräknades det svenska beståndet till 3400-4100 par. Om dessa siffror står kvar efter årets riksinventering innebär det att Norrbotten förvaltar omkring 10% av Sveriges fiskgjusar.

Slutord

Med ledning av årets inventering är det inte möjligt att avgöra om det skett några större förändringar i fiskgjusebeståndet under senare tid, för detta krävs ett referensmaterial. Att bon rasar och inte byggs upp igen behöver inte innebära att reviret är tomt på fiskgjusar. Det är inte ovanligt att alternativbo finns inom någon kilometer. Våren 2001 byggde gjusarna ett nytt bo söder om Råneå. Inom några hundra meter fanns ett "ordinarie" bo där gjusarna häckat i flera år. Det nya boet låg mycket instabilt på tallkronan och i samband med hårda vindbyar i början av augusti föll två av de tre ungarna till marken och dog.

Fiskgjusen är en art som ganska tydligt avspeglar situationen inom den ekologiska nisch där arten har en topposition. Kvicksilver, DDT/DDE och PCB är sådana föreningar som haft och fortfarande har inverkan på fertiliteten hos många arter, däribland fiskgjusen. Nya biocider och toxiska ämnen upptäckta eller oupptäckta cirkulerar i vår omgivning. Förändringar i

förekomst och häckningssituation hos fiskgjusen (tillgång till stormsäkra boträd och häckningsframgång) kan ge viktiga signaler om önskade förändringar i miljön. Regelbunden inventering och uppföljning av fiskgjusebeståndet kan ge viktiga bidrag till den allmänna miljöövervakningen. Förslagsvis bör detta ske vart 5:e eller 10:e år. Det finns därför anledning att hålla kända fiskgjusebon under uppsikt, gärna med årliga kontroller och inventeringar efter nya revir.

Tack alla som inventerat och rapporterat fiskgjusar under 2001.

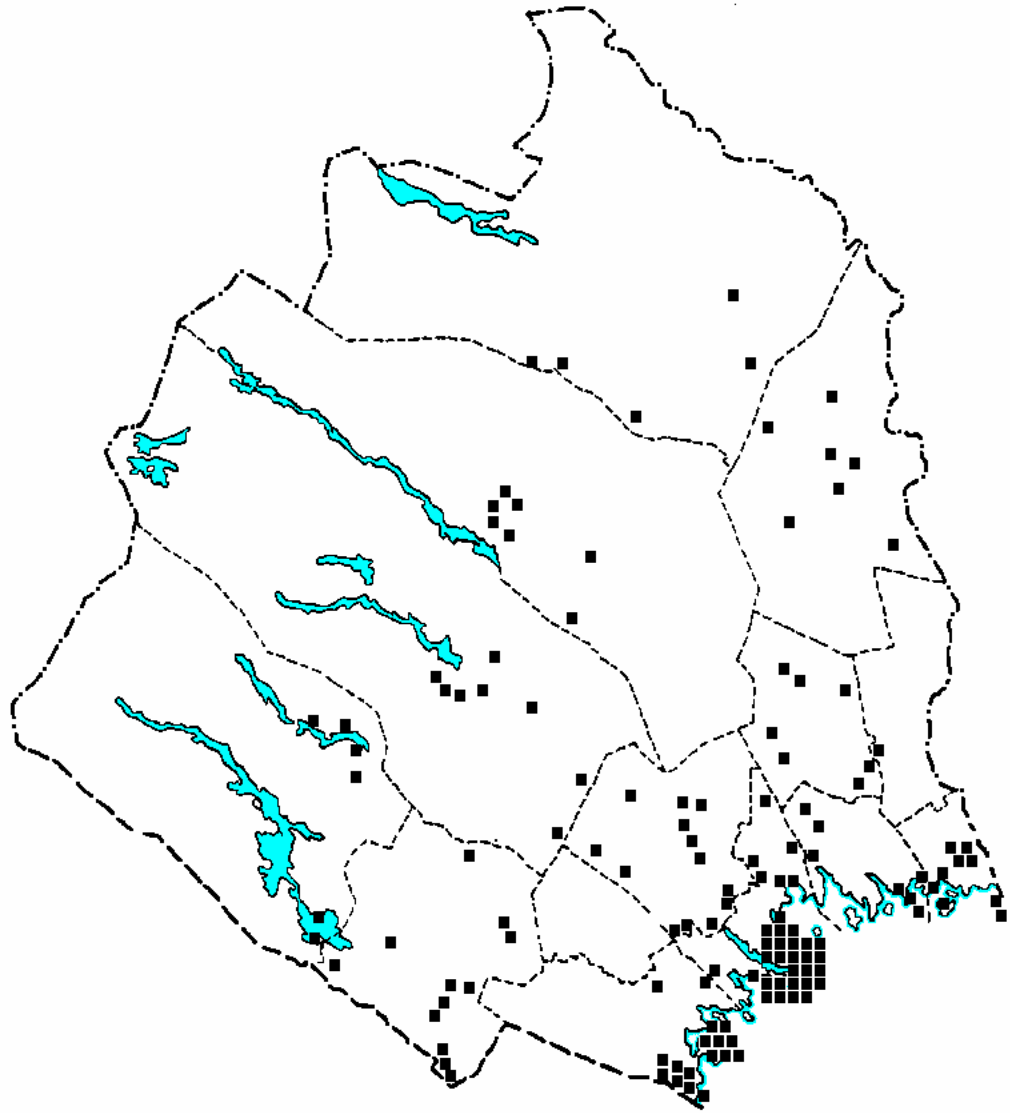
Referenser

- Holm, B. 1970. Fåglar i Norrbotten. Norrbottens Natur 26. *Norrbottens läns naturvårdsförbunds tidskrift*.
 Österlöf, S. 1973. Fiskgjusen *Pandion haliaetus* i Sverige 1971. *Vår Fågelvärld* 32. SOF
 SOF. 1990. *Sveriges fåglar*. 2:a uppl. Stockholm.
 Svensson, S., Svensson, M & Tjernberg, M 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

Ove Stefansson
 Bindevägen 5
 961 37 Boden
 0921-151 76

Resultat av fiskgjuseinventeringen och uppskattning av fiskgjusebeståndets storlek i Norrbottens län 2001

Kommun	Häckningar 2001	Kontrollerade revir 2001	Kända men ej kontrollerade revir 2001	Totalt antal rapporterade revir och (bon) 2001	Uppskattat antal revir	Antal rapportörer som kontrollerat bon
Arjeplog	2	2	4	6 (7)	30	3
Arvidsjaur	8	10	2	12 (14)	25	5
Boden	9	11	2	13 (13)	20	4
Gällivare	1	1	6	7 (7)	30	2
Haparanda	4	7	2	9 (10)	15	3
Jokkmokk	4	4	4	8 (8)	35	2
Kalix	4	7	-	7 (7)	15	4
Kiruna	0	3	2	5 (5)	25	2
Luleå	15	22	12	34 (41)	40	10
Pajala	0	2	4	6 (6)	15	1
Piteå	9	15	5	20 (22)	40	8
Ålvsbyn	-	-	-	0	10	-
Övertorneå	4	4	3	7 (8)	15	1
Övertorneå	-	-	1	1 (1)	10	1
Summa	60	88	47	135 (149)	325	46

Rapporterade fiskgjuserevir i Norrbottens län 2001